

בב ותורתו

(לתולדות הפילוסופיה הדתית)

חיים אנחנו עתה בומן של הריטה וסתירה. כלי התוחח מהרטים ומחריבים את כל העולם כולו. הגיע זמן של שנוי ערכין.

כל הערכין והאוצרות התרבותיים נחרבים. האידיאות הרמות והקבועות נחלצות ממשבצותיהן: לא רק מחליפות מקום זו עם זו, אלא מתרונקות לגמרי, פושטות צורה ולובשות צורה אחרת. בתקופה זו של דם ואש ותמרות-עשן נהפכות האמתיות לשקרים והשקרים – לאמתיות; כל המחשבות, שנחממשו והרעיונות שיצאו לפועל – נהפכו לחוכא ואטלוליא.

הכל תוסס, הכל רופף, הכל רופס.

אין כל פיא, כי בשעה שכזו הולכים ונחרבים גם כל אותם הבניני הדתיים, הגדולים והקטנים כאחד, שיסודותיהם נתרופפו זה כבר. כל מלתמה ומלחמה הורסת לא רק את שלטון התברותי הקים, אלא ראשית לכל את יסודי הדת – ושני הדברים האלה הלא הם הצדדים המאירים בחשכת הלילה הארוך והממושך.

מן חיריה הראשונה של כלי המשחית, שבהם משתמשות הממשלות לשפוך אוקינוסים של דם, נשקפת תמיד סכנה גדולה לאותן הממשלות עצמן, כי בשורה הראשונה מביאות הן הרס ואבדון לקיום הדת והאמונה, שהן הן התומכות בהן – ובכן מביאות הן הרס ואבדון לקיומן עצמן. אותה היריה הראשונה מצרפת ומוקקת קצת את האויר המחניק...

ההיסטוריקן של האמונות והדתות יבוא עתה למתוח קו תחת כל הזרמים והתנועות הדתיים. כותב היסטוריה זו מוכרח יהיה לתת מקום חשוב גם לתולדות התנועה הדתית, התפתחותה והתפשטותה, הנודעה בשם „בביסמוס“ או „בהאיסמוס“. ואולם באותה שעה, שהתנועה הרילוגיונית הזאת עשירה כבר

בספרות מיוחדת בשפות אירופיות שונות *) מעטים מאד הקוראים עברית, ששמעו את שמה. ודוקא אותנו, היהודים, צריכה היתה התנועה הזאת לענין מאד, מפני שבין תלמידיו של הנביא בב ומעריציו נמצאים כיום הרבה הרבה יהודים **.

השם האמתי של נביא בב, המנהיג הרוחני של הכנאים בימינו הוא — אבס אפנדי. הוא מתגורר בעכו, לא רחוק מחיפה. העיר עכו הקטנה והמרהיבה נעשתה ממש למקדש חדש, לאותו המקום הקדוש, שאיליו נוהרים אלפי אלפים בבאים, הבאים לשם מכל פנות העולם, כדי לקחת משי. הנביא הקדוש את פניו תורתו.

כשעה שהייתי בארץ-ישראל, נסעתי לעכו לראות את הנביא. חשבתי לשהות בביתו רק שעה קטנה, אבל על פי המנהג המזרחי מוכרח הייתי לשהות אצלו מעת-לעת, מאחרי שהנביא לא נתן לי את הרשות להקדים לנסוע. אז עלה בידי לשהות קצת על קנקניו ועל אלו של תלמידיו. עדיין אי-אפשר לי להרחיק ממוחי את הרושם, שעשה עלי פרצופו של אותו הנביא. לפני עמד זקן ושבעימיים, ופניו ממש כפני נביא מימי קדם: שערות כסף ארוכות ומסולסלות יורדות מעל ראשו; וקנו ארוך ולבן כשלג ועינים יפות, שחורות, מביטות כך והודרות לתוך תוכה של גשמתך... פניו — צבע ברונזה ועל מצחו קמטים, שיש בהם סימני יסורים וענויי נפש. בכל פעם ופעם שאתה נסתכל בפניו, פני חכם אתה מוצא — ואפילו בהיותך כופר ומין מאין כמוך — בכל שרטוט ושרטוט שבקלסתר פניו מעין קדושה אלהית, אותה הקדושה המרחפת על אחדים מיצוריו של כוריליו או דירר.

התנועה הדתית של ה"בבסימוס" או "בהאיכמוס" התחילה בארץ פרס בשנת 1844. מיסדה ויוצרה היה איש צעיר לימים, בן עשרים וארבע שנים, ושמו עלי-מוחמד, שקרא את עצמו בשם "בב", ופרושו: "שער" — שם פסולרי בין המושלמים, המשתמשים בו כדי לציין בזה את הדרך המובילה לאלהים, כי דרך ה"שער" מתגלה רצונו של הבורא לאדם.

עלי-מוחמד בא לעולם בתור ריפורמטור של האמונה השלטת. הוא הביט על עצמו כעל מהדש הבא לתת תורה חדשה, שבה תתגלה האלהות בעצמה, והיא תנחל את מקום כל האמונות שנתישנו ותשנה את תנאי החיים והאנושיות.

(*) מילכד מאמרים רבים, ארוכים וקצרים, בעיתונת אירופה ואמריקה המספלים בתורת הבבאים יש להכיר את הספרים האלה: "Le Behalsme" מאת הסופר הצרפתי ררייזוס, והספר האנגלי: "Pihelps: Abbas Effendi, Hislife and Teaching". שני הספרים האלה כתובים כירי הכויריו של אבס-אפנדי ופלאים שיר תהלה למחוקק הבבאי. כל וועטר הוא בן צד אחד ואינו דפשי מסובייקטיביות.

(**) מספר היהודים המחוקקים בתורת בב עולה כארץ פרס לערך עשרים אלפים איש.

אמנם הוא בעצמו אינו מוכשר עדיין להיות אותו המחוקק, היוצר האמתי של האמונה החדשה, כי הוא רק סולל-דרך, ואולם הוא יסנה מקום לבתירייה האמתי, שיבוא אחריו, וזה, רק זה יהיה באמת להתגשמות האלהות ולגביא האמת, וממנו יצא דבר אדני לכל העולם כולו.

אין אני בא — הטיף עליימוחמד — אלא לעורר את הלבבות, ללבן את הנשמות, לטהר ולזקק את בני-האדם, כדי שיהיו מוכשרים לאותו היום הגדול שבו יופיע שליח ארני האמתי בכל הדרו ויפיו. מטרחי רק לטהר ולקדש אתכם, לצרף את הלב מכל פגם של חטא והונאה עצמית, לטטוש את המוח המטומטם של בני האדם הצוללים עדיין בים של חטאים וחיים גופניים. תורת היא רק סרוודור, ותורת הנביא שיקום אחרי, הוא הוא הסרקלין, שבו יפשוט האדם את בגדי החול שלו וילבש את אדרת קדשו.

כך הטיף עליימוחמד. כדי לאמת את דבריו, השתדל להביא פסוקים גם מתורת משה והקוראן, שבהם מצא רמז על התגלותו של הנביא, שליחיה, אשר בוא יבוא באותו זמן, שאליו הוא מנבא.

התגלותו של עליימוחמד היתה בפתע פתאום. אין איש יודע את מוצאו ומקורו. תלמידיו ומעריציו מספרים, שהוא הצטיין בתור דברן יפה ובעל שכל חריף. כשרונו בתור גואס, היה גדול כל-כך, שהיה לוקח ממש את לב כל שדמעי. אפילו מתגנדי, שבאו להלחם בו, היו מושפעים כל-כך על-ידי נאומיו, שקשה היה להם לפתות פה ולהשיב לו.

הורע, שזרע עליימוחמד מצא את הקרקע הנכונה: במהירות עזה התפשטה תורתו בכל פנות ארץ פרס ורכשה לה נפשות רבות, עד כי לא היה מקום, ששם לא נמצאו מעריציו של עליימוחמד, שהיו נכונים תמיד להקריב את נפשם בעד האמונה החדשה. כהני הדת השלטת בפרס, שעמדו בראשונה באפס מעשה התחילו פתאום להתארגן, לאסוף את כל כחותיהם ולהתאחד, כדי ללחום בדת החדשה, לעקור אותה מן השורש ולהשמיד את כל המאמינים והמחזיקים בה. הממשלה הפרסית תמכה אותם במלחמת-מזוה זו, או התחילו רדיפות, שאי-אפשר לשער דוגמתן. הבהאים — אמר אבס-אפנדי — סבלו צרות וענויים, שאין כמוהם בדברי ימי העמים האחרים, חוץ מעם-ישראל. מאות ואלפים נשחטו, נחלו ונהרגו. נהרגו על קדושה-שם מתוך אהבה ואמונה בלי מצרים. רוח גבורתם של הבהאים היתה גדולה כל-כך, שבמנוחה ובשאת-נפש סבלו את כל הצרות והיסורים, שעברו עליהם. אהבתם ומסירת נפשם למורה-המחוקק שלהם היתה באמת בלי סוף ובלי גבול, יכמעט שלא היה במשך כל ימי הרדיפות אף אחד ביניהם, שנודעוץ לנוכה פני המוח ובגד בתורתו החדשה. אומץ רוחם ומסירת נפשם של הבהאים אנו יכולים להכיר, למשל, במיתתו של הבהאי הידוע מורוה-קורבן-עלי, אחד מאותם הבהאים הרבים, שנהרגו בחודש ספטמבר בשנת 1850. בשקט נפש ובצחוק קץ על שפתיו עלה מורוה-קורבן-עלי על הגרדום. התלין הכה בחזקה על ראשו מאחוריו, והחטיא את המטרה: הזקן נפצע ומעל גבי קדקדו נפל לארץ רק התרבוש שלו. או הרים הזקן את ראשו וקרא בקול רם:

אשרי אדם שכור־אהבה, העומד לרגלי אוהבו ואיננו יודע מה נסל: ראשו או התרבוש אשר על ראשו..."

מספר הבבאים, שנהרגו ונשחטו על קדוש אמונתם, היה גדול עד מאד, הבבאים מעידים כי מספר ההרוגים והמעונים עלה ליותר משלשים אלף איש, ולפי דברי רודסיהם נהרגו רק עשרת אלפים איש. רוב הבבאים נהרגו בראשית התפשטותה של האמונה הבבאית.

בשנת 1850 הרגו, בעיר טבריו, את עלי־מוחמד, מיסד האמונה החדשה (*). רבים חשבו כי במיתתו של המחוקק והמנהיג יבוא הקץ גם להאמונה בעצמה, אבל תקומת היתה תקות שוא. להפך: הריגת עלי־מוחמד וכל הרדיפות והצרות, שסבלו הבבאים, העלו שבעתים את מספר המאמינים בבב. אחרי מיתתו של הבהיקק התגברו ורבו הרדיפות פי שבעה, ואולם למרות כל אלה התפשטה האמונה החדשה ביתר שאת ומספר המחזיקים בה עלה עוד בשנת 1908 ליותר ממיליונים אחדים נפש איש, הבבאים שלחו מטיסים רבים לכל פנות העולם, ובכל מקום שבאו הכתה האמונה החדשה את שרשיה.

יורשו הרוחני של עלי־מוחמד וממלא־מקומו היה תלמידו מורה־חסין עלי שהיה בן למשפחה עשירה וידועה בטרס. הוא היה אז כבן שלשים וחביב סאד על הבבאים. עלי־מוחמד בעצמו קראהו בשם „בגה־אולה“ (בחיריה).

בשנת 1852 התנקש בבאי צעיר אחד בחיי השך הסרסי. התנקשות זו עוררה התמרמרות נוראה נגד הבבאים, התחילה עוד הפעם תקופה של פרעות, שחיכות והריגות. רבים מן הבבאים, שנשארו במקרה בחיים, נאסרו, וביניהם היה גם המנהיג בגה־אולה. את כל האסירים אסרו בכבלי־ברזל קשים בצואריהם וביחי־הכלא שלהם היה כמין כור מתחת האדמה, שאין אור ואויר הודרים לתוכו. כדי להגדיל את יסוריו של בגה־אולה, מנהיגם של הבבאים, היו שוטרי הממשלה מביאים אותו בכל פעם ופעם למקום ההרגה והיו מכריחים אותו להביט בעיניו, איך מענים את תלמידיו והורגים אותם.

כעבור ארבעה חדשים, נוכחה הממשלה, כי אין לבגה־אולה שום שייכות, אינו שתהיה, להתנקשות הבבאי הצעיר בנפש השך. בכל זאת לא חדלה ממנו, ותוציאהו מבית הסוהר רק אחרי שתלה מחלה אנושה. אז גרשו אותו ביחד עם הרבה מתלמידיו לבגדד. הנסיעה היתה נוראה ואיומה, יותר מחדש ימים עשו בני משפחתו של בגה־אולה בדרך בנסיעתה לבגדד ביחד עם המון מעריצים ותלמידים. רעבים ויחסים הלכו מעיר לעיר ומכפר לכפר. סלטולים, גדודים, רעב, מחסור ויסורי מחלה היו המלוים הנאמנים שלהם בכל זמן נסיעתם. בנו הבכור של בגה־אולה, אפס־אפנדי, המנהיג הרוחני של הבבאים בימינו, חלה מאד בדרך, והבבאים היו מוכרחים לשאת אותו על כפיהם כל הדרך, כי לא היה בכוחו לצעוד ברגליו. במצב שכזה באו לבגדד. בגה־אולה שב מעט מעט לאיתנו והתחיל עוד הפעם להרביץ תורה. אבל מקץ שנה לשבתו בכגדד החליט להתבודד ויברח מביתו ואיש לא ידע את מקומו.

(* המסורת הרוסית אינאולה גרינווסקאא ציירה את חיי עלי־מוחמד ותלמידיו

נדרמה יפה בשם „ככ“.

שרויה בצער ישיבה משפחת הנביא ולא ידעה איפה לבקשו, או בא בבאי אחד, תלמיד של קוראתו־לין (תלמידה של עלי־מוחמד, שהצטיינה ביפיה וחכמתה) והוא החליט לבקש ולמצוא את הנביא ויהי מה. כארבעה חודשים רכב על תמור קטן בין רוכסי ההרים, בקש בכל מערה ומערה, עד שעלה בידו סוף כל סוף למצוא את בנה־אולה. אחרי בקשות רבות נאות לו הנביא לשוב עמו הביתה. אי־אפשר לצייר את השמחה ששררה בביתו, כשראו את בנה־אולה. בנו אַבס־אפנדי נפל לארץ, נשק את עפר רגליו, ובדמעות קרא: „אבי, אבי! למה עזבתנו, למה עזבתנו!“ בכו כל האנשים, שעמדו באותו מעמד, ככה גם בנה־אולה. כשנתים התבודד בנה־אולה ולא היה בביתו. כששב, נהפך באמת לקדוש בעיני כל. מספר מעריציו ותלמידיו הלך הלוך וגדול מיום ליום, ביניהם היו גם ערביאים רבים מארץ פרס. נהרו אליו מעריצים כאין מספר.

הפחה המפקד בבגדד היה אז אחד מקרוביו של בנה־אולה, ואולם את בנה־אולה שגא תכלית שנאה. הוא הודיע לממשלת פרס, כי אי־אפשר לתת לבנה־אולה להתנורר בבגדד, מאחרי ששקפת ממנו סכנה גדולה לדת המושלמים. אז פנה השך הפרסי לשולטן עבדול־חמיד, וזה צוה את הפחה להביא את בנה־אולה עם כל תלמידיו לקונסטנטינופול. גורה זו עוררה התמרמרות גוראה בלב כל יושבי בגדד. בשעה שנסע בנה־אולה מן העיר, היתה דימונסטרציה גדולה נגד הפחה. ערביאים למאות נפלו ארצה ולא נתנו לו לנסוע. מכל פה התפרצו צעקות וקריאות:

„מורנו אתה, מנהיגנו אתה, ובלעדיך אנו כצאן בלי רועה!“ הפחה היש מונרח להשתכש בכחם של אנשי חיל ושוטרים, כדי לפזר את ההמון. ארבעה ימים לפני גרושו מבגדד גלה בנה־אולה לבנו הבכור אַבס־אפנדי, כי הוא, בנו, הוא אותו בחירי־יה, שאִליו נבא עלי־מוחמד. סוד זה גלה גם לארבעה מתלמידיו היותר קרובים. כשהגיע יום גרושו מבגדד, בקש בנה־אולה מאת תלמידיו, שלא יצאו מן העיר ושישארו על מקומותיהם, אבל הרבה מהם לא הסצו בשום אופן להפרד מעל רבם. בשיירא, שיצאה מבגדד לקונסטנטינופול בלויט שוטרים ואנשי חיל, היו חוץ מבנה־אולה ומשפחתו עוד שבעים וחמשה איש. גרוש זה היה בשנת 1863, מקץ י"א שנה שבאו לבגדד. כארבעה חדשים עשו בדרך. בבואם לקונסטנטינופול אסרו אותם והובילו לאדריאנופול. פה באה גזרת השולטן לפזר את כל הבבאים למקומות שונים, איש איש למקום אחר, כדי שלא יהיה שום משא ומתן ביניהם. הפחה באדריאנופול, שהתודע לבנה־אולה והתקרב אליו, אהב אותו אהבה עזה ולא רצה למלא אחרי פקודת השולטן. אבל עבדול־חמיד דרש בחזקה, שיקיימו את דבריו. אז הציעו הקונסולים, הרוסי, האנגלי והגרמני לבנה־אולה, שיבקש את השולטן, לתת לו את הרשות לצאת מטורקיה ולהשתקע הוא ובני משפחתו במערב אירופה. הנביא החננד לזה וענה לקונסולים: „רב תודות לכם בעד סרחתכם ודאגתכם לי. רוצה אני לשבת בין אחי; מה שאני מטיף — תורת אמת היא, ובשבילה הנני מוכן להקריב את נפשי, רק פה אוכל להביא תועלת לאנושיות, ולא בסביבה וזה לי לגמרי. אשאר פה ויעבור עלי מהו“.

או יצאה גזרה חדשה. כלילה אספו את כל האסירים ושמו אותם כאנית מלחמה טורקית והובילו אותם בים, והכבאים לא ידעו לאן. לא נתנו להם אפילו לחם לאכול. בדרך רעבו, והרבה מתלמידיו של בנה'אולה השליכו את עצמם, כרוב יאוש ורעב, אל תוך הים וימצאו להם את קבורתם בגליו הנועפים והרועשים. מקץ ימים אחדים באו לחיפה, ומשם הובילו אותם לעכו, עשרים פרסאות מחיפה; אל המקום ההוא שלחו אז כל העברניים והחוסאים לעבוד עבודת פרך. תיכף, כשבאו לעכו, אכרו אותם בכבלים ושמו אותם במאסר. מצבם היה נורא ורע. בבית-הכלא קור, חושך, רפש וצחנה עד כדי להחנק. הרבה מן הכבאים מצאו להם שם קבר. הממשלה אסרה ליושבי עכו למכור להם לחם לאכול. בעמל רב עלה סוף סוף לאבס'אפנדו לקבל את הרשיון מאת הפחה לקנות להם לחם בפרוטות האחרונות, שנשארו בכיסם. אבל אשרם זה לא היה לאורך ימים. מקונסטנטינופול נתקבלה תעודה אופיצ'אלית, כי הכבאים הם, חוסאים טוליטיים, גנבים, רוצחים, השואפים לעורר את העם למעשים רעים נגד השולטן הטורקי, ומפני זה אין לרחם עליהם, לא היה קץ לצרות ולתלאות, שהשתרנו אז על צוארי משפחת בנה'אולה ותלמידיו. רדפו אותם עד להשמיד לא רק באי כח הממשלה, אלא גם יושבי עכו. על הלחץ, שלחצה אותם הממשלה הטורקית מכבר, נוספו עוד צרות וענויים חדשים: רדיפות, בזיונות, עושק משפט, סמלות והגבלת זכות, שלא היו כמוהם.

אבס'אפנדי, בנו של בנה'אולה, היה או צעיר לימים, יפה תואר וחכם גדול. אביו אהב אותו אהבה עזה, ובבית-הסוהר גלה לכל תלמידיו, כי בנו זה יהיה ליורשו הרוחני ולמנהיג הכבאים. אביו קרא לפניו בבית-האסורים את ספר ה'לוחות' וספר התורה של הכבאים, ואבס'אפנדי כתב את כל הדברים אשר שמע מפי אביו על הנייר. בשנת 1902 מת בנה'אולה בן שבעים וחמש שנים. אבס'אפנדי בנו ירש את מקומו אחריו והוא עתה הנביא והמנהיג של כל הכבאים. אחרי מות אביו חפצה ממשלת טורקיה לשחרר אותו ואת תלמידיו ורק נתנאי התנו, שהוא יפנה לשך הפרסי ולעבדול-חמיד בבקשה על-דבר השחרור אבל אבס'אפנדי חשב לו לעלבון גדול לפנות בבקשה לשני המושלים האלה. אז החליטו באמריקה לנסוע לשך הפרסי ולבקש עליו. לפטרה זו נסעו לפאריז ומשם שלחו טלגרמה לאבס'אפנדי ובקשו ממנו, שיתן להם את הכמחת, אבל הוא ענה להם ויבקשם שלא יפנו בנידון זה לממשלת פרס וטורקיה.

רק אחרי המהפכה בטורקיה, כשנתנה שם מעין חירות. נתנה חירות גם לכבאים. מן העת ההיא נהפכה העיר עכו למקף שניה, שאליה נוהרים מאות אלפים בבאים, לשמוע חורה מפי הנביא בב'אבס'אפנדי ולראות את פניו.

אלה הם דברי ימי הכבאים בקצרה. צדקה, אהבה ולב טוב – במדות אלה הם מצטיינים ומשתדלים להצטיין. כולם אוהבים עבודה, לבושים בגדים טהורים ופשוטים, פניהם מביעים על-סירוב שכל וכח פנימי. רגילים הם הכבאים להביט איש על אחיו כעל בני משפחה אחת, אנשים קרובים זה לזה המקושרים בקשרי אהבה וסמיכות ומסירת נפש. כל אחד נכון להקריב את נפשו בעד חברו.

בחייהם החברתיים — אחדות, שיון וחירות. אין להם מעמדים ואין יתרון לעשיר מן העני. באסמותיהם ובבחייתפלותיהם אין מקום מיוחד בשביל החכמים והעשירים. חוק ומשפט אחד לכולם. למופת להם נתנו את מנהיגם ורבם, את אבס אפנדי: פעם אחת בקרה בכיתו מטרוניתא אחת ידועה. בשעת האכילה ישבו כולם סביב לשלחן, ורק שפחתה של אותה מטרוניתא עמדה מן הצד בפנת החדר. אז קם אבס־אפנדי ונחן כסא לאותה שפחה ובקש אותה לשבת לימינו ולאכול. „בעולמנו זה — אמר — אין גברת ואין שפחה. הבורא אוהב את כלנו אהבה אחת ושוה“.

בתייהם הפרטיים של הבכאים גדול מאד האלמנט הריליגיוזי, ורק שאינו מגיע עד להתלהבות. תכלית חייהם וישותם היא האהבה: אוהבים הם את רבם הנביא ואוהבים הם איש את אחיו. אהבכם זו הוא המעין, שממנו שאבו תמיד כח וגבורה בששך כל ימי חייהם, העשירים כל־כך בצרות ורדיפות.

II

מהות הבפיסמוס

תורת־בב כוללת אותה התורה שבעל פה, שנתן לבכאים בנה־אולה. בנו אבס־אפנדי כתב תורה זו על הנייר והוסיף עליה הרבה משלו בצורת פירושים, ביאורים והוספות. לתורה זו קוראים הבכאים „לוחות“.

העיקרים של התורה פשוטים מאד: הראשית והתכלית של החיים הוא אלהים. הכל מה שחי — האדם, החיה, הצמח והדומם — יצורי אלהים הם, אחים בני משפחה אחת, ומפני זה יתושו של האדם אל העולם הוא יתוש של אחוה. זוהי בעיקרה כל התורה,

ואולם מעניינים ביוחד הם ההוספות והפירושים שנתן לה אבס־אפנדי. בדבריו אנו מוצאים מאמרים פילוסופיים עמוקים, ואלמלא הוטל עליו להיות נביא ובחירה, ואולי חי לא בארץ המזרח אלא באירופה. היינו בלי שום ספק מביטים עליו כעל פילוסוף בעל שיטה מסוימה. כשאנו עוברים על־פני ה„לוחות“ שלו, אנו מוצאים בהם רעיונות ושברי רעיונות של פילוסופים שונים, קדמונים ואחרונים. בדברו על הטבע הוא געשה פנתיאיסטן גמור, ודבריו מזכירים לנו לפרקים קרובים מאד את ברוך שפינווא. נקודת מבטו של בעל ה„לוחות“ על האהבה ועל הטוב והרע דומה במקצת לזו של קייב טולסטוי. אבל כשאנו שומעים, שאבס־אפנדי, בכתבו את תורתו, לא ידע אפילו את מציאותם של אותם הפילוסופים, מוכרחים אנו לבוא לידי הכרה, שתורתו של אבס־אפנדי היא מקורית לגמרי.

עליפי תורתם של הבכאים אין אלהים פרטי; הבורא אינו גוף, אלא הוא מהות כל היצורים. שלשה שמות לאלהים: אהבה, אמת וחיים. אלאה — אומר אבס־אפנדי — הוא עצם טהור; בכל מקום שאתה פונה, שם תמצאהו. אלאה

בכל זה כל בוי, בלי גבול הוא ובלי סוף. כמו שאי אפשר לאדם למצוא מבטא נכון, כדי לסמן בו את האין-סוף, כך אי אפשר לו להגדיר את ישותו של אלאה במלים. ואולם משום שיש לו לאדם הכרח לבטא באיזה אופן שהוא את מושג האלהים, לקרוא מה שהוא אוהב ומכבד באיזה שם, לכן הוא קורא לו בשם "אהבה" או "אמת", מפני שבשמות אלו נסתר הבטוי לגבוה מעל גבוה, לדבר היותר קדוש בעולם ובחיים. אכן החיים, האהבה והאמת אינם אלהים, מפני שאלאה בעצמו הוא מקור החיים, האהבה והאמת, וכל היצורים שבעולם הם כאספקלריה, שבה נתזת, מתבצבצות ומתרכזות קרני הודו של היוצר. תכלית קיומו של העולם היא ההתגלות והאינרבידואליזציה של אותו העצם-היוצר היחידי, הנצחי ואין-סוף, כלומר, יצירת מרכזים באותו העצם, שבאמצעותם ועל ידיהם אנו יכולים לדעת את עצמנו ואת אלהים. הייתי - כך כתוב בקוראן - כאוצר נעלם, חבוי וסמוי מן העין. הפצתי כי ידעו אותי, יצרתי את העולם, אשר בו אני מתגלה, למען יכירו אותי ויראו את פני".

יש רוח ויש חומר, הרוח מתגלה רק בדרך התפתחותו, בשעה שהוא מצטרף עם החומר על-ידי נסיונות שונים. אז מתעשר הרוח בעושר של כשרונות ואמצעים של הרגשה, הבנה והגיון. הרוח כשלימותו זו מתחבר עם צורת אדם ומן ההזדווגות הזאת יולד בחיק האדם הרגש של הכרת עצמו. הרוח הוא הכה היוצר את כל דבר ממדרגה נמוכה למדרגה יותר גבוהה.

בלעדי אלהים אין לך דבר נצחי. כל דבר נוצר למיתה, והמיתה אינה באה אלא לשנות מה שבלה ולחדש מה שנתישן. היצירה זקוקה לשנויים ולתחדשות. בלי שנויים וחלוף צורות אין חיים ואין תנועה. אין היצירה יכולה להיות קוסאת ולהשאר תמיד על מקום אחד; משתנים התנאים - מתחדשת היצירה. המיתה והריסת הצורה השלטת - זוהי דרישת החומר וטבעו. מאתה ההריסה נוצרת ההתחדשות.

יש ארבע מדרגות של הרוח, המתגלות בצורות שונות בתולדה: רוח הדוממים, רוח הצמחים, רוח החיות ורוח האדם. ארבע מלכויות אלו מאותדות חוליה על-גבי חוליה בשרשרת התפתחות הרוח, וכל אחת מאותן החוליות היא התפתחותה של חברתה, להלן בתורת-בב אנו מוצאים השקפה שלמה ומפורטה על כל אותן ארבע הרוחות. כהמלומד היהודי י. ק. פוז (* רואים גם הבבאים את יסוד החיים צפון ונחבא בכח הדוממים,

בכלל התולדה כולה, לפי תורת-בב, היא יצירה אלהית, שבה מתגלה אלהים גדולים. כל הר וגבעה, פרח וציץ, הימים והנחלים, השדות והקבעות וכל יתר יצורי הטבע נוצרו כולם, כדי שהבורא יתגלה בהם. הטבע הוא אלהים. הרוחות - מלאכיו, הירח והשמש הלוהטת - משרתיו. הבורא מלא את הארץ קניניו ואת כל הקנינים הללו, מן היים הגדול ורחב הידים עד הנחל היותר קטן, מן הרמש ועד הליותן, לא יצר הקדוש ברוך-הוא להשתעשע בהם או להשביע רצון למי שיהיה, אלא חלקים הם מאותו העצם האין-סוף הנקרא "אלאה".

אם צמאה נפשך לראות את אלהים — אומר אבס-אפנדי — הבט לארץ. שים עינך בטבע, בהודו ויפיו. בכל אשר תסנה — אלהים לפניך. סנה לך אל ציץ השדה וראית והנה אלהים נראה אליך ממנו. ולכן כרע על ברכיך לפני כל היקום והלל את אלהים. שירה לו, זמרה לו, ויהי כבוד היוצר לעולם ועד. האדם הוא היצירה העליונה בין כל יצורי היקום-האלהים. בדמותו ובצלמו נוצר. נשמתו — קרן אור מזהירה, שחלק לו היוצר מכבודו. על האדם להשתלם, להטהר ולהתקדש. תכלית חיי אנוש — השאיפה להיות בא־כחו של היוצר על פני האדמה. אהבה עצמית ותאוות נופניות מעבירות את האדם מן העולם־האלהים ועושים אותו אינו ראוי להקרא בשם „אדם“.

על האדם להיות חסטי בכל, ואין בעולם דבר או כת, שיוכל להפוך אותו לעבד, לשלול את חופשתו ולאסור באזיקים את ידיו. העבד המשועבד אינו יכול לשרת את היוצר, כי רק את החופש ואת האמת אוהב הבורא. העבדות היא נגד האמת ונגד החופש.

הנביאים ושליחי אלהים אינם יצורים מיוחדים היוצאים מן הכלל, אלא כולם אנשים פשוטים ורק שעלה בידם להטהר, להתקדש, להתפתח ולהשתלם עד שהיה באפשרותם להניע למדרגה גבוהה־אלהית, שהיוצר בעצמו מדבר מתוך שפתותיהם. אנשים כאלה היו משה, סרתוסטרא, בודה, ישוע, מוחמד ונביאי־יבב. כל דבריהם דברי אלהים חיים, אלא שתורתם של הבכאים היא יותר ברורה ויותר צרופה, מפני שבני־האדם בומננו מושלמים יותר והם מסוגלים להדור לתוך האמת והקדושה יותר מהדורות הראשונים.

תורת־יבב שמה לה למטרה להשלים בין כל האמונות. בעיני הבכאים אין אמונות שונות, אלא יש דת אחת בעולם, ורק שהיא בעלת גונים שונים, בורא אחד לכל בני האמונות. כל בני האדם הם זרמים הנוזלים ממעין אחד, ולכן החוב הקדוש המוטל עליהם הוא להיות איש את אחיו בשלום, באהבה ובאחדות. הירליגייה האמתית היא האהבה, אהבת הבורא ויצוריו. בשעה שאנו אוהבים את כל היצורים, אנו אוהבים את היוצר. אם עושים אנו דבר טוב לאדם, עושים אנו את הטוב לאלהים. צריכים אנחנו לאהוב לא רק את הקרוב לנו, לא רק את עמנו אנו, אלא את כל בני־האדם ואת כל העמים בלי שום הבדל, כי כולנו הנוו עלינו לאילן גדול אחד“.

מנקודת השקפה זו באים הבכאים לידי החלט, שאסור לשלם רעה תחת רעה. ולא זו בלבד, אלא מוצאים אנו בתורתם גם את הפתגם הידוע של לִיב טולסטוי: „אל תתנוד רעה“¹. ההתנודות לרעה ושילום רעה תחת רעה מגדיל, למי דעת בב, את סכום הרעה והרשע. ובתורתם כתוב לאמרי: „חייב אדם לשלם טוב תחת רע, לסלוח לאדם גם אם הכאיב לנו והרע עמנו“². אם רואה אתה אדם העושה רע, אל תנער בו ואל תקצוף, להפך: רחם אותו, נוד לו, כי אין הוא יודע את אשר הוא עושה וסופו לסבול צרות ויסורים. האם ינו־נא כי בעצם הרעה צפון העונש“³.

אם רוצה אדם להתאחד עם הבורא ולהתחבר אליו, צריך הוא לסלק את עצמו מן התענוגים העוברים והחולפים. חייב אדם להתרחק מן הצדדים החמריים

והגוסניים שבחיים. העשירות והשאיפה אליה – סימן רע הוא לאדם. מותר לו להשתמש בכל אותם הדברים ההכרחיים, שיש לו צורך בהם באותה שעה או שמביאים לו עונג באותו רגע, אבל אין הוא רשאי להיות תלוי בהם ומשועבד להם. למופת בנידון זה הוא אבס-אפנדי, המנהיג הרוחני של הבבאים בזמננו. הוא חי בתכלית הפשטות, כדי שישאר בידו די כסף לעזור לאחרים. לובש הוא בגדים פשוטים ביותר וזלים ביותר ובביתו אין שו סימן לעשירות.

בתורת בב אין זכר לגן-עדן ולגיהנום באותה צורה שיש להם בדתות האחרות. מעשים טובים – אומר אבס-אפנדי – מביאים את האדם לאלהים – וזהו גן-עדן. הגיהנום – זהו הבטוי של יסורי החרטה העולים ומשתרגים על צואר האדם הרע והחוטא.

מנהגי הדת פשוטים מאד אצל הבבאים. כהנים וכלי קודש אין להם. בוחרים הם מקרבם אנשים אחדים המטפלים בדרכי הצבור, בעניני בתי-הספר ובעניני הקהלה. האמצעים לדברים אלו הם לוקחים ממס מיוחד, שהם מקבלים מן הירושות.

הבבאים הם נגד המנהג השורר בארצות המזרח לקחת נשים רבות. לוקח אדם לו רק אשה אחת. אם האיש או האשה מתחרסים אחרי נשואיהם והם רוצים להתיר את אגודתם, נותנים ומקבלים הם את הגט כאופן נקי מאד. חייב אדם ללמד את בנו ואת כנותיו תורה. אם האב אינו דואג לחינוך זה, החובה מוטלת על הקהלה לדאוג לו. כל אחד מחברי הקהלה מוכרח לעבור וללכד את עצמו ואת בני ביתו. אם חולה הוא, מתחייבת הקהלה לדאוג לו ולביתו.

אסור לבבאי לשחוק בקלטים, לשתות יין וכל מיני משקאות חריפים וגם אסור לו להשתמש באופיום.

רציחה, גנבה, רכילות ונבולטה – אלה הם החטאים היותר גדולים אצל הבבאים.

כל בבאי צריך לאהוב לא רק את חברו בלי הבדל דת ואמונה, אלא גם את החיות.

תורת בב גומרת בזה שהיא מנבאה, כי יבוא יום ולכל האנושיות תהיה שפה אחת מאותן השפות המתהלכות בעולם. רק שפה אחת לכל בני-אדם – אומר בנה-אלה – יכולה לאחה ולאחד את כל האדם בכל העולם כולו. השתדלו ללמד את בניכם אותה השפה, כדי שכל הארץ תהיה למדינה אחת וכל בני-האדם למשפחה אחת.

צריך אדם – מוסף אבס-אפנדי – להתייחס באהבה וכבוד לכל האמונות והדתות בלי שום הבדל. אחת היא באיזה שם קוראים לאלהים. אחת היא באיזה שם קורא האדם לעצמו: יהודי, בודאי, נוצרי, בבאי וכדומה. העיקר הוא – חיים שיש בהם אמת וצדק, אהבה עמוקה וטהורה ומעשים טובים.

III

קטעים מספר „הלוחות“.

א

הוי בנים קדושים השותים יין טהור מכוס האמת! – התהברו־נא והתאגדו לאגודה אחת עם כל העמים והלאומים אשר בארץ והייתם קשורים כלכם בחוטי משי אשר יד האהבה רוקמת.
 כל עם ולאום איננו עולם לעצמו, הרחוק איש מאחיו כאגמי ההרים הצודדים, אשר לא יחברו איש עם רעהו. כולם אחים המה בגי משפחה אחת. התהברו־נא עם כל בני־האדם אשר דמיהם שונות והייתם למשפחה אחת וגדולה אשר אחוה והרמוניה שוררות בביתה לעולם ועד.

ב

אשרי איש העושה טוב לכל אדם כי ישא ברכה מאת אלהים.
 נקי כפים ובר לבב כל הדואג לאושר רעהו. אלהי האהבה לא יעזבנו. אוי לאדם אשר רגש השגאה מתגנב אל לבו. גלמוד ועני הוא, תולעת ולא איש.
 כי באפו ישמיד יוצר האהבה את הארס השונא את אחיו. פרוי מארץ יאבד ובצאת רוחו לא יהיה זכר לו.
 הוי העושים דבר אלהים למעיו שנאה!

ג

על שלשה דברים העולם עומד: על האהבה, על האחוה ועל השלום.
 לא האמונה היסוד כי אם האהבה.
 אשרי אדם העולה על מטתו בלידה בלב טהור משנאה ושמץ איבה.
 באהבה יצר אלהים את כל יצוריו ושקולה אהבה כנגד כל המצוות.
 חדל לך בן־אדם מגלות את חטאות רעך פן יגלה היוצר את חטאתיך.
 זכור כי היוצר אלהי האהבה רואה את הכל ויודע את הכל והוא מוחל וסולח.

שמעו בני־אדם לקול אלהי האמת:

כל יצורי העולם פרי עץ אחד המה, עלי ענף עבות אחד, נטפי ים אחד, אוי לאדם האוהב רק את עמו וכל הקרוב לו ואשרי אדם האוהב את הכל פלי הבדל.

חרב האהבה והאמת תדה מפלד עשת וחזקה מלהט קיץ.
 הרימו את החרב הזאת בשם אלהים, בכחו וגבורתו פרצו אל תוך ערי לבותיכם והחריבו מבצרי השנאה והשקר.

ה.

כה אמר אלהי האמת והחיים:

הוי בן הרוח! יהי לכבך אוצר טוב מלא קדושה ואהבה ואורה, לב זה
בחרתי למשכן לי ובו יסדתי מלכות אלהים נצח, מלכות קדומים אשר לא
תחלוף עד עולם.

הוי בן־אדמה! אהבני למען הכירך את אהבתי אליך.

כי אהבתי — מלכותי. כל הבא אליה והיו פתוחים לו שערי גן־עדן: עולם
מלא חיים ויופי, הוד ורוך. כל העומד מנגד לי חייו חיי חפתה, ימיו כצל
נטוים ולא אור ואפל ולא נגה לו.

הוי בן־האמת! מנע פיך משקר וחדל לדבר על חסאת אחיך כל־עודך חי ותוסא.
אל תלעיב באחיך כי פניו פני ועלבונו עלבוני.

ו

שמעו בני חיים לדברי אלהי חיים:

חיו, חיו יאמר אלהיכם.

מרחם הוצאתיכם לחיות חיים יפים, חיים אשר חיים בהם.

רוחי מרחפת על כל היצירות, הטבע — נשמתי.

על כל הר וגבעה, על ההרים והרכסים, על הארזים ועצי היער, על כל
פרח ציץ ועל כל הנרדסים והורדים, על הימים והנהלים משתפכת נפשי,
הבו גדל ליקום וכל צבאיו, כי כלם עצם מעצמי, רוח מרוחי נימים
דקים מנשמת נשמתי.

אל מי תדמוני ותערכוני כי רוחי בכל והכל בי!

הארץ והשמים נחונים לי ולכל הנוצר בדמוחי ובצלמי.

שים ירך בן־אדם אל הפרה וקטפתו. הבט בו והכינות את היותי,

שמה בחייך בי כשמהחך גם אני שמחן —

רקוד כצבי קל־רגלים או כאגל טל על עלי שושנה!

ז

אשרי איש חי חיים טהורים, חיי אהבה, חיי אמת.

אם לב אדם מלא שמחה, גם בכית־האסורים יאושר, אם לבו מלא תוגה
ומכאוב — אמלל הוא נס בגן־עדן.

כי אור מנורה מאיר גם בחדר וגם במחלות עפר מתחת לאדמה.

אשרי אדם חי ובלבו תאותו לא בוערת.

התאוה סם משחית המישן את הלב עד בלתי הרגש עוד מכאובי אחרים.

כל השואף לתאוה חייו נשתפכים להבל וריק.

אדם נולד חפשי. כל הגוול את חפשו והיה כמושיב אותי, את אלהי

החיים, בכית־האסורים,

צטיר! שבור את נחושתך וכתת את כבליך כי אין חיים בלי חפש ואין

תנועה בלי ררור!

IV

ואת היא בקצרה התורה שנתן בב, על תורה זו, על השיטה הפילוסופית שבה, יכולים בודאי לכתוב טרקסטים שלמים. יעשונו אחרים, המתעניינים בשאיפות הדתיות השונות שבעולם, עבודה זו. מטרת עבודתי הקטנה הזאת הייתה רק לתת בשרוטים אחדים השקפה על מעט הפילוסופיה שבתורת-בב, שעל-אודותיה לא ידע ולא שמע בודאי הקורא העברי; חיי בב ודעותיו הם אגדה יפה ומלבבת, אגדה היונקת מעולם האצילות.

כשעה שאותם הסופרים המעטים, שכתבו על תורתו של בב בשפות אירופא, היו בעלי צד אחד וטוביקטיביים ביותר; מאחרי שכולם הם מתלמידיו וממערציו. השתדלתי לנתח קצת את התורה הזאת ולהעביר מעליה את הצעיף הדתי המכסה אותה, כי לא האלמנטים הרליגיוניים חשובים לנו, אלא היסודות הפילוסופיים שבה.

אזנו לא יכול לעניין כלל אבס אפנדי בתור מחוקק ונביא ובחיר אלהים, אלא בב הריבולוציונר-הפילוסוף, ההורס את הישן ורוצה לבסס איזה דבר חדש; אכן תהים רחבה ומבדילה בין תורתו ובין התורות הדתיות ששלטו זה מכבר.

בב הוא פילוסוף-ריבולוציונרן. עומד הוא תחת השפעתה של תורת בודהא, אותה התורה היפה, שהשפיעה על פילוסופים וחוקרים שונים משופנהויאר ועד טולסטוי, ואשר אפילו פרידריך ניטשע השב אותה לתורה יותר יפה ויותר נעלה מן הנוצרות הקופאת, חסרת-טעם, שכל והגיון.

אמנם משתמש בב בדעותיו של בודהא, ואולם הוא מעבד אותן ומביאן לידי שלמות יתרה. למשל: לפי דעתו של בודהא נוצר האדם מארבעה אלמנטים: עפר, מים, אש ורוח, ובמותו שב עפרו לעפר, המים - למים, האש - לאש, הרוח - לרוח, והרגש - נשמת האדם - מתרומם ועולה אל האטר ושם הוא נעלם ואיננו. אז יבוא בב והוא מפתח את הרעיון הזה ומדבר על ארבע מדרגות של רוח המצויות בתורה: רוח הדוממים, רוח הצמחים, רוח החיות ורוח האדם. מארבע הרוחות האלה נברא העולם. ארבע הרוחות האלה ארבע מלכויות הן המאוחדות חוליא על-יבוי חוליא בשרשרת ההתפתחות של הרוח וכל אחת מאותן החוליות היא התפתחותה של חברתה הקודמת לה. האדם הוא היצירה העליונה בין כל יצורי היקום-האלהים.

בודהא וכב גם שניהם אינם מאמינים בהשארת הנפש ובעולם הבא. אין זכר לגן-עדן ולגיהנום בתורת שניהם. אבל בב מדגיש ביותר את שני המומנטים האלה ומבאר, כי מעשים טובים מובילים את האדם לאלהים, מעלים אותו למדרגה גבוהה - אלהית, וזהו - גן עדן, הגיהנום, לפי דעת בב, זהו הבטוי של יסורי החרטה המענים ומציקים לו לאדם הרע והתוטא.

גם בודהא וגם בב מנשאים את הטבע ומעריצים אותו, שניהם הם פנתאיסטים גלגלים ואדוקים. אבל הפנתאיסמוס הבבאי מזכיר לנו את זה ע'

שפינוזה, באותה שעה שאין שום ספק בדבר, שכך לא קרא ולא ידע אסילו את מציאותו של אותו הפנתאיסטן העברי הנדול.

האם לא שפתי שפינוזה דוככות בתורת כב, בשעה שאנו קוראים את הדברים האלה:

רוחי מרחפת על כל היצירות. הטבע – נשמתי.

על כל הר וגבעה, על ההרים והרכסים, על הארזים ועצי-היער, על

כל פרח ציץ ועל כל הנרדים ותורדים, על הימים והנהלים משתפכת נפשי.

הבו גדל ליקום וכל צבאיו, כי כולם עצם מעצמי, רוח מרוחי, נימים

דקים מנשמת נשמתי.

לפי הסקירה הראשונה דומים מאד בכ ובודהא בשיטותיהם – אבל אם

נעמיק מעט, וראינו כי הקרובים האלה רחוקים מאד איש מאחיו, בשעה שמתוך

תורתו של בודהא מציץ היאוש העמוק שתור על-גבי שחור, הפיסימיות נוקבת

ויורדת ומורידה עד לענקי ההום, – הנה תורתו של כב, להפך, מלאה חיים

וחדות החיים.

שמח בחיך כי בשמתך גם אני שמח! –

רקוד כצבי קל רגלים או כאגל טף על עלי שושנה!

כך מצוה את האדם אלתי החיים שבתורת כב.

כי –

מרחם הוצאתיכם לחיות חיים יפים, חיים אשר חיים בהם.

ומתוך נקודת-יבט זו כואס בב בחיים, שיש בהם צער ותוגה ויסורי

נפש:

אם לב אדם מלא שמחה, גם בבית-האסורים יאשר, אם לבו מלא

תוגה ומכאוב – אומלל הוא גם בגן-עדן.

ומתוך אהבת החיים וחדות החיים נעשה בב לריכוזיונרן, הוא מוחא

מחאה עזה נגד השתעבדות האדם ושלילת החופש. אדם בלתי חפשי אינו יכול

לחיות חיים יפים, ומפני זה חייב אדם לשאוף לחופש גמור.

וכה ידבר אלהים אשר לבב:

אדם נולד חפשי, כל הגזול את חפשו והיה כמושיב אותי, את אלהי

החיים, בבית האסורים.

מה יפים הדברים האלה! כב, שלא שמע ולא ידע את ז'ן ז'ק רוסו, בא

ומדגיש אותו הפרינציפיון, שהוא היסוד העיקרי בדעותיו של הלוחם הצרפתי.

חופש האדם יקר כל כך, שהוא בא לעורר, להלהיב ולקיים את האדם

הבלתי-חפשי וקורא אותו למרידה:

אסיר! שבור את נחשהיך וכתת את כבלך, כי אין חיים בלי חפש ואין

תנועה בלי דרור!

דברים כאלה אנו שומעים בפעם הראשונה מפי מחוקק דתי, פה כמעט

שסותר בכ הריכוזיונרן את בב המטיף בחורתו האומרי: אל תתנגד לרעה,

כי בעצם הרעה כבר צפון העונש – אותם הדברים שבהם השתמש אהרי כך

גם טולסטוי ביכדו את תורתו הוא, ואתה הקריאה למרידה נעביתה לדיכיונה

בשביל הבבאים, שלחמו בממשלת פרס העריצה וכשך הפרסי, והודות להם באה הריבולוציה בפרס.

בשביל כב אין מעמדים כלל וכלל במציאות. הוא מטיף אחוה ושיוון לכל בני-הארץ. שונא הוא את העשירים ואוהב את העניים. אבל בזה אנו רואים את השפעתו של בודהא על כב. גם בודהא אומר: „יקר בעיני העני מן העשיר, שונא אני את האנשים בעלי מדרגה גבוהה, כי הבורא בעצמו מבכה תמיד את מוצאו הרם והנעלה“...

תורת כב היא מין מהפכה בעולם הדתי. כב מוחה נגד הדתיות הקבועה. כל הדוגמות, המצוות והמנהגים הדתיים הוא חושב למותר. העיקר באמונה — אהבה, אמת ויושר. בתור מוטו לתורתו של כב יכולים אנו להביא את הדברים היפים של לוקרציוס:

„Nec pietas ulla est velatum saepe videri
Vorti ad Cupiden, at que omnes accedere ad aras —
Sed mage facta posse omnia mene tueri“ *

גם תורת כב מתעטפת בטלית של דת, אבל היא עושה זאת מתוך הכרח, כי אין ההמון מוכשר לקבל אינו תורה שתהיה, אם אין האלהיות והדתיות מרחפות עליה. אילו חי כב באירופא, אז בודאי היה רק חוקר פשוט ולא היה למחוקק דתי, אבל כב נולד בפרס, בסביבה דתית, ומפני זה הוא מבטט על עצמו כעל נביא ובהיר אלהים. אבל מה זה נביא?

גם בסביבות דתיות מתהוות ריבולוציות. סביבה אחת נלחמת עם השניה. באיכח הסביבה הנלחמת נקראים בעולם החולני בשם גואמים, מובליציסטים, אגיטטורים, אך בעולם הדתי קוראים להם „נביאים“.

הנביאים מטיפים אמת חדשה ושואפים לחדש את החיים ותנאי החיים. אבל קשורים הם עם הטרדיציה ואינם יכולים לשחרר את עצמם מן העבר. רק בסביבת אנשים העומדים על מדרגה יוהר גבוהה בסולם התפתחותם והשתלמותם מפסידות הטרדיציות את קדושתן ואת הכח המושך שלהן, ואז באים הנביאים ומרגישים כי האמת שלהם חדשה היא לגמרי ומדברים על-אודות תורה חדשה. אבל גם פה יש חבור עם העבר: מיסד הדת הנוצרית מצטדק, שאינו בא לתת תורה חדשה, אלא להוסיף על תורתו של משה, וגם מוחמד סומך את עצמו על משה ועל מיסד הנצרות.

הנביאים לא היו חוזים ומגידי עתידות, כמו שחושבים הרבה, אלא היו כהסוציולוגים והפובליציסטים בומננו. „אין הנביאים — כותב דרמשטר — יכולים להגיד עתידות. הם יודעים את עמם, את חייו ומצבו, והודות לקונצפציה הפילוסופית וההיסטורית שיצרו, הם מבינים ויכולים לסמן את הדרך, שבה

* אין זאת יראת אלהים לעטות מעטה רת ולהתסלק לפני כל המזבחות, כי יראת אלהים היא היכולת להביט על כל העולם בלב טהור ובנפש זכה ובהירה.

** ראה ספרו: Les, Prophetes, דף 137.

לך העם הזה במשך הזמן, ואת תנאי החיים, שבהם יהיה נתון, אם ישתנה הסצב. אותם מעניינים הריוולטטים שיהיו, אם אידיאה זו או אחרת תצא מן המחשבה לפועל, אבל אין הם יכולים ואין הם רוצים לדעת את הפרטים והעובדות הקונקרטיות. לחוש עתידות ולנבא מה שיהיה בעתיד – עבודה זו מוסרים הנביאים כידי שרלטנים.

הנביאים – סובלציסיטים, ריבולוציונרים ומורי דרך. כמו המשוררים והפיסנים, כן גם הם יוצרים מתוך רוח הקודש והתעוררות. נתונים הם בשעת יצירתם במצב של התעוררות ועלוי של עצבים המביאים אותם לידי מראות וחזיונות ומעמד חולני. הנביאים אינם מלומדים פלגמטיים; אלא בעלי טבע היסטירי. כל התעוררות היא מחלה, ומפני זה חשבו את הנביאים בימי קדם לאנשים חולים (נביא – איש הרוח). כך סונה אוטבא בן רבי למוחמד הנביא ואומר: „אם רוח הקודש דבקה בך ושולטת בך עד שאינך יכול להשטר ממנה, ומפני זה אתה מתנבא – נשלח לך רופאים מומחים, נשלם להם, והם ירפאו אותך“.

מטוג הנביאים האלה היה גם בב. סוציולוג הוא וריבולוציונר, ורק שנוגד בסביבה דתית מלאה חושך ואפלה. כשעה שהוא נתון במצב של התעוררות ורוח הקודש, הוא נתון במצב של איש חולה וכא לידי מראות וחזיונות. במצב שכזה ראיתי אותו בביתו בקרב תלמידיו הרבים והוא מסיף להם את תורתו.

חיים אנחנו עתה בשעת שקיעת הרוח וירידת האצילות.

כל האידיאלים הרמים נחרבו ונהרסו. מעט מעט החחילה הנשמה מתגוללת בסחי וגועל. — המלחמה הנוראה הרסה את כל הקנינים התרבותיים. אבל אין לך רעה, שלא תצא ממנה טובה: המלחמה תהריב את השלטון החברותי הקיים ועל חורבנו תבנה אנושיות יותר בריאה ויותר חזקה, חשית מעול העבדות הנצחית, ואולם בשורה הראשונה יהרסו בלי שום ספק יסודי האמונה החללה השוללת את הופש האדם.

כי האמונה התפלה מקהה את המוח, מטשטשת את הרגש הבריאי, מחלישה את האנרגיה הרעננה ועושה את האדם למשארית תוססת ומתערכסת בלי אונים. והיה כי תחרב – אז כל אש אוכלה, כל להכה בווערת לא תצלחנה להצית את הניצוץ, שכבר עומם – —

אז יבוא כותב דברי ימי הדתות והאמונות לכתוב את ההיסטוריה הריליגיוזית, שבה יתן מקום חשוב גם לכב הפילוסוף, הרפורמטור והריבולוציונר, המעטים כמותו בין מחוקקי הדתות האחרים.